

O priimku *Ramovš*

Marko Snoj

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2,
SI 1000 Ljubljana; marko.snoj@zrc-sazu.si

Članek kritično pretrese dosedanja mnenja o izvoru in predloge za etimološko razlago priimka *Ramovš* ter se ob tem dotakne tudi teoretičnih vprašanj sodobne etimologije, zlasti ocene verjetnosti. Upoštevajoč merila za oceno verjetnosti ni mogoče reči, da bi bil priimek dokončno pojasnjen. Od doslejšnjih etimoloških predlogov se zdi najverjetnejši tisti, po katerem naj bi nastal iz svetniškega imena *Ambrož* po takem premetu, po kakršnem je pri izposoji iz italijanskega samostalnika *ombrello* nastal slovenski *marela*.

Der Beitrag beleuchtet die bisherigen Annahmen über die Herkunft des Familiennamens *Ramovš*. In der Diskussion stehen bisher vorgeschlagene etymologische Erklärungen. Außerdem werden einige theoretische Probleme der gegenwärtigen Etymologie, insbesondere die Frage der Glaubwürdigkeit etymologischer Erklärungen, unter die Lupe genommen. Unter Berücksichtigung entsprechender Kriterien lässt sich nicht behaupten, dass der Familienname *Ramovš* bisher etymologisch vollständig erläutert wäre. Unter den aktuellen Vorschlägen scheint die Erklärung am zuverlässigsten, dass der Name auf den Taufnamen *Ambrož* zurückgeht, und zwar anhand derselben Metathese, wie bei der Entlehnung *marela* aus dem italienischen *ombrello* festzustellen ist.

Ključne besede: slovenščina, priimki, etimologija

Schlüsselwörter: Slowenisch, Familiennamen, Etymologie

Priimek *Ramovš* je etimološko tako trd oreh, da se ga ni posrečilo streti niti tako pronicljivemu jezikoslovcu, kot je bil Fran Ramovš. Meni se zdi verjetno, da bi se mu to vendarle izšlo, če bi se dovolj poglobil v problematiko svojega priimka. A se ni. Raje je ustanavljal Akademijo in še raje ugotavljal dinamiko razvoja slovenskega jezika ter spoznaval njegove narečne in knjižne podsisteme. Kot je o njem zapisal France Bezlaj: »Doslej ni bilo nikogar, ki bi tako globoko posvétel v temo jezikovnega razvoja, on pa nam je tako rekoč iz nič ustvaril sintezo [...]« (Bezlaj 1950: 225) Tako nečimrnost, kot je iskanje etimološke razlage lastnega priimka, je raje prepustil svojim naslednikom. In tu bom jaz nečimrno ugotovil, da je bil eden mojih učiteljev tudi akademik France Bezlaj, ki je bil učenec akademika Frana Ramovša in eden njegovih naslednikov na ljubljanski Filozofski fakulteti ter Inštitutu za slovenski jezik SAZU.

Priimek ima tri veje, poljansko, črnuško-komendsko in dolensko. Fran Ramovš izvira iz črnuško-komendske veje, saj je bil njegov ded Jernej Ramovš

rojen na Črnučah, katerega rod izvira iz Suhadol pri Komendi. Najstarejši znani zapis priimka te veje je iz leta 1642, ko je zapisan kot *Ramuhs*. Na Poljanskem je priimek potrjen poldrugo stoletje prej. Prvič je zapisan v Urbarju Loškega gospostva iz leta 1501, ki prav za kraj Poljane omenja najemnika Roka in Štefana s priimkom *Ramosch*.¹ Na Dolenjskem je priimek prisoten predvsem na Hrastnem pri Šentrupertu, od koder je v 20. stoletju migriral v Dobovico pod Kumom. Dolenjska veja je verjetno najmlajša, saj se priimek na Hrastnem pojavi šele na prelomu 18. in 19. stoletja.² Na Hrastnem so tedaj odprli rudnik železove rude za potrebe bližnje železarne. Ker je bilo železarstvo pred tem razvito predvsem v Poljanski dolini, se zdi mogoče, čeprav še nedokazano, da je priimek migriral na Hrastno s Poljanskega.³

Genski test enega predstavnika poljanske veje je pokazal patrilinearno haplo-skupino E1b1, enega predstavnika črnuško-komenske pa I2a1. To pomeni, da testirana predstavnika v zadnjih nekaj desetisočletjih nimata skupnega moškega prednika. Haplo-skupina I2a1 je pogosta na Balkanu, zlasti v Bosni, največjo variantnost pa ima v Ukrajini. Iz tega sklepamo, da je izvorno slovanska in da je k nam prišla v 6. stoletju z drugim naselitvenim valom Slovanov ob Savi navzgor. Poljansko haplo-skupino E1b1 pa navadno povezujejo z zadnjim večjim naselitvenim valom iz Severne Afrike v Evropo. S stališča naselitve indoevropskih ljudstev na naše ozemlje je ta haplo-skupina torej najverjetneje staroselska. Pri nas jo ima kakih 5 odstotkov moških, v severni Italiji 11,5, v Švici pa 7,5 odstotka. Danes jo najpogosteje najdemo v južni Grčiji, na Kosovu, v južni Italiji in na Iberskem polotoku (Pirnat 2022: 84–).⁴

Poglejmo še drobec iz mlajše zgodovine. V Cundrovi kajži na Črnučah št. 21 se je leta 1841 rodil Jernej Ramovš, ki je bil sprva delavec, nato pa železniški čuvaj pri novi gorenjski železnici. Leta 1861 se mu je v zakonu s Katarino Dolinar iz Zgornjih Gameljn rodil sin Franc, ki se je izučil za ključavničarja, stopil v službo pri južni železnici, kjer je bil sprva kurjač, nato pa strojevodja. Leta 1887 se je poročil z Marijano Tomšič, rojeno na domačiji Bitenc v Tacnu. Iz tega zakona se je v tedanji Poljski (danes Čopovi) ulici št. 3 v Ljubljani 14.

¹ *Item der widmer zw Polan Roka vnd Steffan Ramosch gibt yeder s. 3* (Blaznik 1963: 348).

² Za podatek se zahvaljujem Jožetu Ramovšu.

³ Domnevo dolgujem Jožetu Ramovšu, ki izrecno opozarja, da zanjo nima dokazov.

⁴ Pirnat pravi, da natančnejših sklepov brez dodatnih testov DNK drugih kandidatov iz obeh linij zaenkrat ni mogoče podati. Možno je, da gre dejansko za dve povsem nepovezani rod-bini in dva priimka, ki sta nastala neodvisno drug od drugega. Ali pa je pri enem od obeh moških v nekem trenutku od nastanka priimka do danes prišlo do prekinitve dedovanja Y-kromosoma glede na priimek (na primer nezakonski otrok, ki je dobil priimek po materi; sprememba priimka; biološki oče ni bil isti, kot je zapisan v matični knjigi in po katerem je sin dobil priimek ipd.).

septembra 1890 ob 8. uri zjutraj rodil sin Franc. Bil je tretji od sedmih otrok, od katerih sta dva umrla še kot otroka (Šolar 1950: 441).⁵

In zdaj *in medias res*. Možnosti za etimološko razlago je več, a nobena prav zares ne prevlada, zato moramo prisluhniti vsem in jih ovrednotiti z merili, ki veljajo kot soodločujoča v slovenski imenoslovni etimologiji.

Amater bi se zagledal naravnost v domnevni koren, strokovnjak pa bo začel luščiti besedo tam, kjer so njeni najmlajši deli, to pa so pri samostalnikih navadno pripone na skrajnji desni. Pri priimku *Ramovš* z 10-krat redkejšima različicama *Ramovž* in domnevno hiperkorektno *Ramoveš* torej najprej pogledamo izglasje *-ovš/-ovž* in pri tem pomislimo na možnost nemške zloženke z drugim členom iz nemške *Haus* 'hiša', tako kot v primerih *farovž*, *rotovž*, *mostovž*, *lontovž*, med priimki pa verjetno *Repovš/Repovž* iz nemškega *Rebhaus* z občnim pomenom 'zidanica'. Tak je tudi že 300 let izumrli gameljski *Forovž*, ki domnevno izvira iz občnega imena *farovž* (Pirnat 2022: 86). Zamisel je sicer mamljiva, a proti njej govori odsotnost ustrezne nemške predloge. Edina nemška ustreznica bi bila krajevno ime *Rahmhaus* v zvezni deželi Baden-Württemberg. Kraj tega imena je od Ljubljane oddaljen zračne črte 419 km. In kar je še usodnejše: s to nemško deželo v srednjem veku nismo bili ožje povezani. Proti povezavi z nemškim krajevnim imenom *Rahmhaus* govori tudi naglas,⁶ še bolj pa to, da bi bil prvi samoglasnik v slovenščini *o* in ne *a*, tako kot npr. v besedah *grof*, *tolar*.

Druga možnost, tudi povezana z nemščino, bi bila izvajanje po disimilaciji iz priimka *Rasmus*, ki je v Avstriji razširjen zlasti na Tirolskem. Ta priimek je domnevno nastal po aferezi iz latiniziranega osebnega imena *Erasmus*, ki je grškega izvora. Tam se glasi Ἐρασμος in ga povezujejo s pridevnikom ἐράσιμος, ki pomeni 'ljubljen'.

Težko je reči, ali od tod izvirata koroška priimka *Ramus* in *Ramusch*, a od tod do gorenjskega *Ramovš* je glasoslovno daleč pa še po brezpotju. Iz priimka *Ramovš* bi namreč po monoftongizaciji lahko dobili *Ramuš*, glas *u* v priimku *Ramuš* pa se ne bi diftongiral v *Ramovš*, saj slovenščina ni češčina.⁷ Če domnevamo disimilacijo *Rasmus* > *Rámus*, v slovenskem substitutu *Ramuž* ne znamo razložiti, zakaj naj bi se kratki *u* kot prvotni del nenaglašene končnice diftongiral.

⁵ Tu bom neskromno pripomnil, da se je stara mati pisca teh vrstic Marija Snoj rodila leta 1892 v Tacnu s priimkom Tomšič. Njen prapraprased je bil okrog leta 1680 rojeni Peter Tomšič, katerega praprapravnukinja je bila mati Frana Ramovša.

⁶ Če je priimek naglašen na prvem zlogu, je naglas za etimologijo irelevanten, saj ga lahko pripišemo nemškemu uradovalnemu jeziku. Izjeme so priimki, ob katerih se ohranja avtentično hišno ime. Naglas drugače naglašanih priimkov pa kaže pri etimološki analizi upoštevati z rezervo, torej ne tako obvezujoče kot pri drugih besedah vključno z drugimi lastnimi imeni.

⁷ V češčini se dolgi *u* diftongira v *ou*, prim. našo besedo *burja* proti češki *bouře*, našo *kupiti* proti češki *koupit*.

Iz krstnega imena, ki se v latinščini in nemščini glasi *Primus*, smo dobili le *Primož* in v narečjih s ponaglasnim akanjem *Primaž*, nenaglašeni samoglasnik drugega zloga pa se ni nikjer diftongiral. Te podrobnosti, ki nikakor ni trivialna, avtorji izvajanja priimka *Ramovš* iz osebnega imena *Erasmus* ne pojasnijo (Snoj pri Bezlaju 1976–2007: III, 150; Feinig 2005: 225).⁸ Utegne pa imeti vzporednice. Če priimek *Lipuš* res izvira iz *Philippus*, kako to, da imamo ob *Lipuš* tudi *Lipovš/Lipovž*. Enako razmerje izkazujejo še priimki *Bratuš* : *Bratovš/Bratovž* in *Bratož* ter *Srebot* : *Srebovt*.

Pričakovano bi bilo, da bi se prvotnejši dvoglasnik monoftongiral, kot se je npr. *Stanovnik* v gorenjskem *Stanonik* ali kot je iz rečnega imena *Sovra* nastalo današnje *Sora*. Razvoj *u* v *o* ali *o* v *u* in celo dvoglasnik *ov* pa je za gorenjščino nenavaden in ga lahko razložimo le zelo pogojno. Dolgi *o* res izjemoma prehaja v dvoglasnik *ou* v kraščini, notranjščini in zahodni dolenjščini, npr. *nouč*, *mouč* (Ramovš 1936: 199; Rigler 1963: 36), torej precej daleč od domnevno prvotnega areala priimka *Ramovš*. Problem verjetno ni rešljiv na glasoslovni ravni. Primer *Bratuš* : *Bratovš/Bratovž* in *Bratoš/Bratož* bi kazal na možnost, da se je prevzeto izglasje *-uš* v slovenščini reinterpreteriralo kot izvorno domača pripona *-uš*, kakršno imamo v *beluš*, *grduš*, *skoruš*, *smraduš*, to pa je omogočilo zamenjave z drugimi priponami, zlasti *-oš*, kot jo imamo v *mokróš*, in *-ovš*, pod vplivom dvojnic *Stanonik* : *Stanovnik* pa celo diftongirano hiperkorektno *Bratovž*.⁹

Jakob Šolar je v tretji številki *Slavistične revije*, posvečeni Ramovševi 60-letnici, pisal o njegovem življenju, pri čemer je navedel tudi dotedanje domneve o izvoru priimka. Najprej navaja Breznikovo domnevo, po kateri naj bi bilo v osnovi *Rōmānus*, da bi torej prvotno označeval romansko govorečega priseljenca. A Breznik si ne zna razložiti izglasja *-ovš*. Šolar nato navaja Ramovševo zamisel (ki pa je sam Ramovš ni nikdar objavil), po kateri naj bi priimek izviral iz retoromanskega prislova *romau(n)š*, ki v Graubündnu pomeni 'po retoromansko, po ladinsko'. Beseda izvira iz latinskega prislova *romanice*. Domnevo Šolar utemeljuje tudi z najstarejšim zapisom priimka (ob katerem žal ne navede letnice), ki je *Romavsch fluchtig Drasisch* 'Romavš, begunec iz Stražišča', in z dejstvom, da se priimek prvič pojavi v (loški) gosposčini, kjer je bilo veliko priseljencev prav z retoromanskega območja (Šolar 1950: 441).

Od zapisa, ki kaže na *Romavš*, do današnjega *Ramovš* vodi pot prek prednaglasnega akanja in zaokroženja kratkega *a* pred istozložnim *v*. Vprašljivo pa je, ali je bil *a* res kratek, saj je v romanščini dolg. Vprašamo se tudi, kje in kdaj je

⁸ Zanimivo je, da Jakopin (1977: 150), ki razmeroma z lahkoto izpeljuje priimke *Oražem*, *Orožen*, *Rožman* in *Ažman* iz krstnega imena *Erazem*, v tej zvezi priimka *Ramovš* ne omenja.

⁹ Manj verjetno zaradi redkega tipa dvojnice *lituš* ob *litovž*, ki odseva dve izposoji iz nemščine, prvo pred diftongizacijo srednjevisokonemškega *ū*, drugo po njej.

izpadel nosnik in kako je iz samoglasnika nastal dvoglasnik. Se je to zgodilo že v romanski govornici? V slovenščini take poenostavitve ne bi pričakovali. Postavlja se še vprašanje razvoja izglasnega *-č* v slovenski *-š* ali *-ž*.

Genske raziskave ne govorijo v prid nemškemu ali romanskemu izvoru prvih nosilcev obravnavanega priimka. Črnuško-komendska veja po doslejšnjih analizah kaže na slovansko poreklo, loška na staroselsko. Seveda pa je nekaj evropskih staroselcev tudi v Graubündnu, tako da brez natančnejših genskih analiz ta argument ni odločujoč, ima pa kljub temu nezanemarljivo težo.

Zelo vprašljivo je tudi izvajanje lastnega imena, ki ima slovnične lastnosti samostalnika, neposredno iz tujejezičnega prislova. A tudi tu se najde vzporednica. Iz nemškega prislova *deutsch* imamo pri nas priimek *Tajč*.

Retoromanski izvor priimka kljub vsemu navedenemu ni izključen, samo etimon bo težko prislov *romanice*. V Graubündnu je vas po imenu *Ramosch*, ki se v današnji tamkajšnji retoromanščini izgovarja z naglašenim diftongiranim drugim samoglasnikom, točno tako kot naš priimek. Ime vasi je prvič zapisano leta 930 kot *in vico Remuscie*,¹⁰ 1070–78 *Rhemusciae*, nato 1117 *Ramusae*, 1232 *Ramuscia*, 1161–64 *de Ramussis*, *Ramusses*, pred 1170 in *Heremuscie*. Švicarski imenoslovci ga izvajajo iz polatinjenega **Eremusia*, nastalega iz grškega samostalnika **ἐρημοῦδια* ‘meniško samotišče’,¹¹ tvorjenke iz *ἐρημος* ‘neposeljen, pust, prazen, samotni’. S tem imenom naj bi poimenovali samotišče puščavnika *Florina*, v kraju živečega v 7. stoletju, kateremu je posvečena tamkajšnja cerkev *Sonch Flurin*. GLS (1902–10: IV, 112) izvaja ime neposredno iz grškega pridevnika *ἐρημος* ‘samoten, samotarski’, kar glasoslovno in še kako ni mogoče. Schorta (1964: 803) izhaja iz *ἐρημοῦδια*, a ob tem ne pove, da gre za neizpričano grško besedo čudnega glasovnega in morfemskega sestava.

Opozorjen sem bil na možnost migracije s slovenskega ozemlja na retoromansko, ki bi poleg imena *Ramosch* tja prinesla še imeni dveh bližnjih krajev *Zernez* in *Susch*.¹² Domneva se zdi spričo zelo zgodnjih zapisov krajevnega imena *Ramosch* malo verjetna, zlasti ker prvi zapisi kažejo na samoglasnika *e* in *u* ter na soglasniško skupino *sc*, ki ne bi mogla nastati iz slovenskih *a*, *o* oz. *š*. Žal imen *Zernez* in *Susch* romansko jezikoslovje etimološko še ni z gotovostjo razrešilo. Prvo, ki je naglašeno na drugem zlogu, je prvič zapisano leta 1131 kot *de Ernece*, dalje 1161–64 *de Zarnetz*, 1173 *Zernetz*. Povezujejo ga z imenom alpskega ljudstva *Saruntes*, ki ga omenja Plinij Starejši v *Naturalis historii* III, 137 (Schorta 1964: 902). Ime *Susch*, ki je prvič zapisano v sredini 12. stoletja

¹⁰ Ta zapis je ohranjen v mlajšem prepisu listine iz leta 930.

¹¹ Ker beseda ni potrjena, navedek ni onaglašen.

¹² Klemen Ramovš, ustno.

kot *de Suse*, dalje 1161 *in vico Susis*, 1299 *de Suose*, izvajajo iz keltske osnove *segusiu v domnevnem pomenu ‘utrdba’ (Schorta 1964: 855).

Kaj pa naključje? Ali je mogoče, da je retoromansko krajevno ime le naključno podobno z našim priimkom? Da. Po oceni je v Evropi približno tri milijone krajevnih imen in po verjetnostnem računu je možnost, da se katero pet-, šest- ali sedemčrkovno ponovi, nezanimljiva. Če računamo, da imajo jeziki v povprečju po 20 črk za soglasnike in po pet za samoglasnike, je pri pet- do osemčrkovnih imenih ta možnost 1 : 400.000. Tri milijone deljeno s 400.000 je 7,5. To pomeni, da je v Evropi pričakovati sedem ali osem krajevnih imen *Ramos*, *Ramoš*, *Ramovš* ali zelo podobno, katerih podobnost je zgolj naključna. Če bi upoštevali še ledinska imena, bi bil rezultat nekajkrat višji, prav tako bi bil višji, če bi upoštevali tudi priimke. V Franciji so npr. priimki *Ramos*, *Ramus* in *Ramuz*, ki jih izvajajo iz latinskega pridevnika *ramōsus* ‘vejnat, rogovilast’. Domnevajo, da so prvotno označevali naseljenca na listnatem, gozdnatem kraju (Dauzat 1980: 508). Tudi v Španiji je pogost priimek *Ramos*. Če pritegnemo tudi približke, kot je zgoraj omenjeni nemški *Rahmhaus*, se možnost naključne podobnosti še poveča.

A zakaj priimek ne bi bil domačega izvora, saj je endemično slovenski? Pleteršnik navaja zapise *ramôvš*, *româvš*, *ramúš* in *ramúh* s pomenom ‘ropot, hrup, hrušč’ – torej bi bil priimek prvotno vzdevek hrupnemu človeku (Keber 2021: 614), podobno kot npr. *Gam* (iz katerega sta hrvaški priimek *Gamić* in ruski *Gamov*, pri nas pa imamo krajevno ime *Gamlje (*vasi*) ‘Gamove vasi’ → *Gamljine > *Gameljne*), pri katerem se občno ime ohranja v ruskem in bolgarskem *gam* v pomenu ‘hrup, šum, direndaj’. Tudi nemški priimek *Rausch* je domnevno iz občnega samostalnika *Rausch*, ko je ta pomenil samo ‘hrup, kričanje’. V Sloveniji imamo priimek *Hrup*, ki bi utegnil imeti enako pomensko motivacijo. Domneva nikakor ni izključena, ni nemogoča, a treba bi jo bilo dodelati. Beseda v izgovarjavi *ramovš* je znana na Kambreškem, tj. vzhodno od Kanala na Soči. Tam poleg ‘hrup’ označuje tudi neko pustno masko.¹³ Navedene slovenske besede s pomenom ‘hrup’ so filološko in zlasti tvorbeno nejasne, zato tudi njihovi korenski etimološki razlagi¹⁴ nista zares prepričljivi, kaj šele dokončni.

Zaradi nedomišljenih, pa vendar natisnjenih in objavljenih etimoloških zamisli je etimologija prišla na slab glas, da so o njej govorili kot o dejavnosti, pri kateri

¹³ Pleteršnik navaja *ramôvš* v pomenu ‘hrup’ po Cigaletovem slovarju, ta pa po Vodnikovem. Lokacijo na Kambreško in informacijo o poimenovanju pustne maske dolgujem Mirku Ramovšu.

¹⁴ Glej npr. Bezljaj (1976–2007: II, 80), ki jo povezuje s *kramljati*, in Snoj pri Bezlaju (1976–2007: III, 150), ki razen češkega in slovaškega *rámus* ‘ropot, hrup’ pritegne tudi poljsko *ramota* ‘čenča, opravljanje’ in dalje povezuje z *romonъ ‘šum, žuborenje, ropot, govor’.

soglasniki pomenijo malo, samoglasniki pa nič. A resnica je ravno obratna in še več. Vsak glas šteje. Vendar šteje le v okviru spoznanj zgodovinskega in primerjalnega jezikoslovja. Pa ne samo glas, tudi naglas šteje. In seveda pomen. Šele ko se vse naštetu zloži brez ostanka, je etimološka razlaga zares utemeljena in torej verjetna.

Zato bi kazalo razmisliti o še eni možnosti, ki bi jo na prvi pogled morda kdo ocenil za *salto mortale*, pogledano поблиže pa bi utegnila biti prava, saj se analiza in sinteza izideta skorajda brez ostanka. Izhajamo iz latiniziranega, izvorno grškega svetniškega imena *Ambrosius*, ki je na Nemškem skrajšano v krstno ime in priimek *Ambros*. Ime je bilo v latinščini in nekdanji tudi v nemščini naglašeno na drugem zlogu, v slovenščino pa je bilo sprejeto s cirkumfleksom na drugem: *Ambrôž*. Naglas in izglasni soglasnik se že ujemata z obravnavanim priimkom. Dalje domnevamo, da je bil glas *b* pojmovan kot prehodni med *m* in *r*, tako kot v današnjem dolenskem *jambrati* < *jamrati* ali kraškem *kambra* < *kamra*. Da torej ni bil občuten kot fonem, temveč kot glasovna nujnost med *m* in *r*. Možnost takega razumevanja podaja mariborski priimek *Amrož*. V slovenskih nemotiviranih besedah, zlasti prevzetih, neredko nahajamo nesistemske glasovne spremembe, kot je npr. premet. Tako je npr. iz imena *Marš*, ki se ohranja kot priimek in je izvorno hipokoristik iz svetniškega imena *Martin*, nastalo lastno ime *Mraš*, ki se ohranja v krajevnom imenu *Mraševo*. Podobno je utegnulo iz *Amrož* s fonemsko sestavo /amrôž/ po premetu nastati *Maroš* in *Marož*,¹⁵ z drugačnim ali še enim premetom pa *Ramôž*, kar je najverjetnejše branje loškega zapisa *Ramosch* iz leta 1515.

Na prvi pogled spektakularni premet soglasnikov iz $V_1C_1C_2V_2$ v $C_2V_1C_1V_2$ ima v slovenščini in okoliških jeziki dovolj vzporednic, da mu lahko pripišemo verjetnost. Naša beseda *marelica* je prevzeta in prilagojena iz avstrijsko nemške *Marille*, ta pa je po premetu nastala iz izposojenke iz severnoitalijanske, ki se tam ohranja v nadaljnji tvorjenki *armellino*. Naša mlada, le nekaj več kot sto let stara beseda *marela* v pomenu 'sončnik, dežnik' je prevzeta (prek bavarsko nemške *Ombrell*) iz italijanske *ombrello*. Tudi v tej besedi se je *b* med *m* in *r* predhodno razfonemil in odpadel, ko *m* in *r* nista več stala neposredno drug za drugim.¹⁶

Ta razlaga zadošča za priimek s samoglasniškim *o* v drugem zlogu, torej tistem, ki ga potrjujejo stari zapisi, začenši z najstarejšim *Ramosch* iz leta 1515.

¹⁵ Pritegnitev priimkov *Maroš* in *Marož* je mogoča, vendar ne nujna. Oba sta namreč lahko tvorjena iz kakega drugega svetniškega imena z vzglasnim *mar-*, npr. *Martin*, *Marko*, *Marija*, *Marta*. V to smer kaže priimek *Maroša*, katerega patronimik se utegne ohranjati v štokavskem priimku *Marošević*.

¹⁶ Razmerje med izvornim *ombrello* in našim *marela* utegne biti enako razmerju med izvornim svetniškim imenom *Ambros* in našim priimkom *Marož*.

Pojasniti je treba še nastanek dvoglasnika, ki utegne biti – sodeč po najstarejših zapisih – drugoten. Malo verjetno bi bilo domnevanje, da je dvoglasnik ostanek gorenjskega dvoglasniškega odraza dolgega *o*. Temveč je nepričakovani dvoglasnik lahko hiperkorekten – podobno kot je hiperkorekten mnogo mlajši zapis *Ramoveš*. V gorenjščini se je istozložni dvoglasnik *ou* (ki je lahko nastal iz dolgega cirkumflektiranega *o*, zlogotvornega *l* ali istozložnih *o + l/v*) razvil v dolgi ozki *ō*. Tako je npr. iz občnega imena *stanovnik* ‘prebivalec stana’ in že priimka *Stanovnik* nastal gorenjski priimek *Stanonik*, tako imamo iz rečnega imena *Sovra* današnje *Sora* in tako je iz *poldne* nastalo gorenjsko *pōne*, ki je besedotvorni predhodnik gorskemu imenu *Pōnca < Poldnica*. Priimek *Ramōš* je morda zbujal vtis takega razvoja, zato so ga hiperkorektno zapisali z dvoglasnikom kot *Ramovš*. Na tak ali podoben način bi bile razložljive tudi variante priimkov *Lipuš*, *Lipoš/Lipož*, *Lipovš/Lipovž*, ki izvira iz *Philippus*, in *Bratoš*, *Bratuš/Bratuž*, *Bratovš/Bratovž*, ki izvira iz prvega dela dvočlenskih rojstnih imen tipa *Bratomirъ*.

Vrnimo se k etimološki dejavnosti, ki na slovanskih tleh že vsaj poldrugo stoletje ni več kar nekaj, temveč je znanost s svojo metodo in svojimi prijemi. Etimolog mora najprej čim podrobneje spoznati čim več lastnosti raziskovane besede in njene družine, zlasti glasoslovne, pomenske, oblikoslovne in druge slovnične, filološke, ki vključujejo arealne in zgodovinske ugotovitve, po potrebi primerjalne in še kaj. Temu koraku sledi analiza gradiva, ki je zlasti glasoslovna in besedotvorna. V nekem trenutku na tej poti se pojavi zamisel o etimološki rešitvi, ki postane merilo sinteze vseh zbranih podatkov in ugotovitev. Verjetnost posamezne etimološke zamisli se nato ugotavlja z ujemanjem med zamisljo in interpretacijo vhodnih podatkov. Dobra zamisel mora z instrumentarijem primerjalnega in zgodovinskega jezikoslovja razložiti vsako podrobnost v zgradbi, pomenu in slovničnih lastnostih raziskovane besede ali besedne družine.

Pod izrazom *etimološka zamisel* razumemo zamisel o izvoru raziskovane besede, pri čemer nam *izvor* pomeni besedo v času njenega nastanka. Pri prevzetih besedah namesto izvora iščemo besedo v času prevzema in njeno tujejezično predlogo. Pod izrazom *etimološka razlaga* razumemo etimološko zamisel, ki je že prestala preizkuse etimološkega postopka.

Pod izrazom *etimološki postopek* razumemo sklop opravil, ki obsega filološki, zgodovinski in primerjalni del ter formalno in pomensko rekonstrukcijo izvora in njegovo analizo. Pri prevzetih besedah namesto izvora iščemo rekonstrukcijo izhodišča, tj. besede v času prevzema, ki ji moramo ugotoviti tujejezično predlogo.

Stopnja verjetnosti posamezne etimološke razlage je obratno sorazmerna z vsoto ostankov, ki jih dobimo pri deljenju etimološke zamisli z vsakim posameznim delom etimološkega postopka. Vsak del etimološkega postopka poteka po njemu lastnih pravilih, ki so bolj ali manj eksaktna. Najmanj eksaktne so

filološke interpretacije, najbolj eksaktna pa primerjalna in substitucijska spoznanja. Ker so zakoni primerjalnega in substitucijskega glasoslovja matematično eksaktni, ima glasoslovni del primerjalnega dela postopka tudi največjo dokazno vrednost.

Popolna etimološka razlaga se izide brez ostanka. Pri taki razlagi se etimološka zamisel sklada s spoznanji vsakega dela etimološkega postopka. To pomeni, da se zamisel sklada s filološkimi in zgodovinskimi spoznanji, kot ju opredeljujeta filološka in jezikovnozgodovinska znanost, in da se zamisel sklada s pravili primerjalnega jezikoslovja, v okviru katerega je določljiva tudi rekonstrukcija. Pri prevzetih besedah se ugotovitev o domnevem izhodišču in njegovi tujejezični predlogi sklada s pravili substitucijskega glasoslovja in naglasoslovja, ki imajo enako dokazno težo kot glasovni zakoni primerjalnega jezikoslovja. Spoznanja vseh delov etimološkega postopka morajo tvoriti logično celoto. Nedokazane ali celo nedokazljive podmene, ki jih utegne vsebovati etimološka razlaga, sicer zmanjšujejo stopnjo verjetnosti, nimajo pa take veljave kot ostanek. Tipološke paralele zlasti pomenskih razvojev, mestoma tudi drugih, povečujejo stopnjo verjetnosti, vendar nimajo take veljave kot skladnost z rednim zlasti glasovnim razvojem.

V nadaljevanju si bomo ogledali samo šibke točke zgoraj navedenih etimoloških zamisli. Izpostavili bomo ostanke, ki nastanejo pri deljenju posamezne etimološke zamisli z vsakim posameznim delom etimološkega postopka, morebitne nedokazane ali nedokazljive podmene in morebitna neskladja pri sestavljanju celotne etimološke resnice.

1. Izvajanje iz neke nemške zloženke z drugim členom *Haus*.

- V nemščini ni najti predloge, iz katere bi bila lahko prevzeta slovenska beseda. Krajevno ime *Rahmhaus* je predaleč, poleg tega bi pričakovali, da bi se priseljenc od tod imenoval po nemško *Rahmhäuser*, po slovensko najverjetneje **Romhajžer*. Priimek *Ramovš* je naglašen na drugem zlogu, vse slovenske izposojenke iz nemških zloženok z drugim členom *-haus* pa so naglašene na prvem.

2. Izvajanje iz krstnega imena *Erasmus*

- Nepojasnjeno ostaja, zakaj naj bi nenaglašeni končni zlog pridobil naglas in se celo podaljšal.
- Naglas pri priimkih sicer ni odločujoč, pa vendar, kadar ni na prvem zlogu, utegne imeti nekaj dokazne teže. Vsi priimki, ki izvirajo iz *Erasmus*, npr. *Oražem*, so pri nas naglašeni na zlogu z izvornim *a*.
- Nedokazljiv, čeprav mogoč je disimilatorični izpad prvega sičnika, ki naj bi bil v času odpada zveneči šumevec.

3. Izvajanje iz retoromanskega prislova *romanč* < *romanice* ‘po romansko’
  - Nepojasnjena ostaja upad nosnika.
  - Nepojasnjena ostaja substitucija romanskega *a* s slovenskim dolgim *o* ali že dvoglasnikom *ov*.
  - Nepojasnjena ostaja nastanek končnega *-ž/-š* iz romanskega *-č*.
  - Konverzija tujejezičnega prislova v lastnoimenski samostalnik v jeziku prejemniku je vsaj nenavadna.

4. Izvajanje iz retoromanskega krajevnega imena *Ramosch*
  - Kraj je daleč.
  - Konverzija krajevnega imena v priimek je malo verjetna.
  - Enakost ni dokaz in je lahko naključna.

5. Izvajanje iz slovenskega občnega imena *ramovš* ‘hrup’
  - Diftong je pri tej besedi znan le na Kambreškem, torej daleč od Poljanske doline.
  - Besedna družina je filološko vprašljiva in etimološko ni pojasnjena. Podana je le korenska etimologija, ki brez besedotvorne analize nima trdne veljave. Ko nejasni skupini besed dodamo še nepojasnjeno lastno ime, nismo s tem ničesar pojasnili, temveč le povečali nejasnost celotne skupine.

6. Izvajanje iz krstnega imena *Ambrož*
  - Razlaga vključuje nesistemski premet soglasnikov, ki je resda podprt z vzporednico, a je vendarle redek.

Po opisanih merilih za ugotavljanje stopnje verjetnosti posamezne etimološke razlage je torej priimek *Ramovš* z različicami najverjetneje nastal iz svetniškega imena *Ambrož*, ki izvira iz grškega Ἀμβρόσιος z občnim pomenom ‘nesmrtni’, sekundarno tudi ‘božji’. Začetni *a-* grškega imena je *alfa privativum*, negacija, preostalo je izpeljano iz grškega pridevnika *μβροτός > βροτός ‘umrljiv’, ki se je razvil iz praindoevropskega *m̥rtós v pomenu ‘mrtev’. *Nomen est omen*. Nihče ni nesmrten in vse prej ko slej čaka pozaba. A to, da se Frana Ramovša danes tako živahno spominjamo, da njegovo ime nosi inštitut, ki ga je ustanovil, da imamo tisoči njegovo ime dnevno na jeziku, ko govorimo o slovarskem portalu Fran in njegovi različici za mlade Franček, da dialektologi in etimologi nenehno uporabljamo Ramovševa nepogrešljiva in večinoma še nepresežena analitična in sintetična dela, je spomin na njegovo življenje in delo doslej podaljšalo že za sedemdeset let in nič ne kaže, da bo tega spomina v kratkem konec. Če komu, potem med jezikoslovci prav Franu Ramovšu pritiče to, kar je etimološki pomen svetniškega imena *Ambrož*.

Literatura

- France BEZLAJ, 1950: Fran Ramovš. Pogled na njegovo delo, *Slavistična revija* 3/3–4, 225–235.
- –, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–III. Ljubljana: Mladinska knjiga. IV–V. Ljubljana: Založba ZRC.
- Pavle BLAZNIK, 1963: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek četrti. Urbarji Freisinške škofije*. Ljubljana: SAZU.
- Albert DAUZAT, 1980: *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*. Paris: Larousse.
- Anton in Tatjana FEINIG, 2005: *Familiennamen in Kärnten und den benachbarten Regionen*. Celovec: Mohorjeva založba.
- GLS 1902–10: *Geographisches Lexikon der Schweiz*. Autorenkollektiv. Neuenburg: Verlag von Gebrüder Attinger = <https://peter-hug.ch/remues> (dostop 12. september 2022).
- Franc JAKOPIN, 1977: Vprašanje priimkov na *-man* v slovenščini, *Papers in Slavic Philology* 1, 146–156.
- Janez KEBER, 2021: *Leksikon priimkov*. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- Žiga PIRNAT, 2022: *Zgodovina krajev Gameljne in Rašica skozi analizo lastnoimenskega in rodoslovnega gradiva*. Doktorska disertacija, prva oddaja. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Fran RAMOVŠ, 1936: *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: Akademsko založba.
- Jakob RIGLER, 1963: *Južnonotranjski govori. Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom*. Ljubljana: SAZU.
- Andrea SCHORTA, 1964: *Rätisches Namenbuch*, Band 2, Etymologien. Bern: Francke Verlag.
- Jakob ŠOLAR, 1950: Fran Ramovš I. Življenje, *Slavistična revija* 3/3–4, 441–445.

Zusammenfassung

ZUM FAMILIENNAMEN RAMOVŠ

Der Familienname *Ramovš* samt Varianten *Ramovž*, *Ramoveš* und lediglich historisch bestätigter Variante *Ramosch* findet man in den slowenischen Orten Poljane nad Škofjo Loko, Komenda und Črnuče sowie in der Region Dolenjska, während in den Nachbarregionen und -ländern er nicht vorkommt. Gemäß historischen Quellen gelten älteste Nachweise für seine Verwendung für Poljane und Komenda, wohingegen er in der Dolenjska-Region jüngeren Ursprungs ist. Bisher bekannt sind folgende Annahmen über seine Herkunft: (1) es handelt sich um die Entlehnung eines deutschen Kompositums mit der Zweitkomponente *Haus*, (2) er geht auf den Taufnamen *Erasmus* zurück, (3) er ist aus dem rätoromanischen Adverb *romau(n)š* < *romanice* ‘romanisch’ entstanden, (4) er ist mit der Benennung des rätoromanischen Dorfes *Ramosch* in Graubünden verbunden, (5) er entstammt dem Gattungsnamen *ramôvš* neben *româvš*, *ramuš* und *ramúh* ‘Getöse, Lärm’, (6) er geht auf den Taufnamen *Ambrož* < *Ambrosius* zurück.

Unter Berücksichtigung der Kriterien zur Beurteilung der Glaubwürdigkeit etymologischer Erklärungen stellt es sich heraus, dass die letztgenannte Ableitung vom Taufnamen *Ambrôž* die akzeptabelste ist. Dabei nehmen wir Entphonemisierung des Lautes *b* in der Position zwischen *m* und *r* an, als ginge es um einen epenthetischen Laut, wie zum Beispiel bei *jambriati* (Dolenjska-Region) und *kambra* (Karst-Region) – diese Möglichkeit bestätigt der Familienname *Amrož*; angenommen wird auch die Metathese von $V_1C_1C_2V_2$ zu $C_2V_1C_1V_2$, was vergleichbar ist mit der Lautveränderung in der jüngeren Entlehnung *marela* aus dem italienischen *ombrello* samt dem Ausfall des Lautes *b*.